

Nr 7

Utbildningsutskottets betänkande med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna m. m.

Propositionen

I propositionen 1975:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) har regeringen under punkten G 5 (s. 427–434) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer i fråga om tjänster vid skolväsendet i kommunen som förordats i propositionen 1975:1,
2. till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 165 000 000 kr.

Motionerna

1975:361 av fru Sundberg m. fl. (m, c, fp) vari hemställs

1. att riksdagen beslutar att under littera E till Vissa kurser för utländska studerande för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 1 500 000 kr.,
2. att riksdagen beslutar att under littera G 5 till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 163 500 000 kr.,
3. att riksdagen hos regeringen anhåller att frågan om utbildning i svenska för utländska studerande snarast utreds,

1975:363 av fru Sundberg m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen beslutar att för kommunal vuxenutbildning extra och extra ordinarie tjänst som lärare vid skolväsendet får inrättas om minst halv kontinuerlig tjänstgöring kan förutses under halvt redovisningsår,

1975:820 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär att arvodes tjänster som huvudlärare och institutionsföreståndare vid de särskilda skolenheterna för kommunal vuxenutbildning snarast inrättas,

1975:1389 av herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c) och Jonsson i Alingsås (fp) vari hemställs att riksdagen beslutar att kommunerna ges generell rätt att inrätta kurser med varaktigt lägst åtta deltagare i grundskolekurs inom vuxenutbildningen.

Utskottet

Kommunal vuxenutbildning var i juni 1974 införd i 274 av rikets 278 kommuner. Under budgetåret 1973/74 anordnades dessutom kommunal vuxenutbildning i 14 landstingskommuner. I juni 1974 fanns särskilda skol-enheter för kommunal vuxenutbildning inrättade i 33 kommuner. Sammanlagda antalet sådana enheter uppgick till 41. Vårterminen 1974 deltog ca 28 000 elever i grundskolekurser, ca 44 000 elever i gymnasieskolekurser på två-, tre- och fyraårig linje samt ca 59 000 elever i kurser inom särskild yrkesinriktad utbildning.

I budgetpropositionen föreslås att lönegradsplacerade tjänster av en ny typ inrättas. Tjänsterna skall avse anställning vid skolväsendet i kommun och inrättas som extra eller extra ordinarie om minst halv kontinuerlig tjänstgöring kan förutses under *helt redovisningsår*. Underlaget för tjänsterna bör enligt propositionen bestå dels av timmar inom kommunal vuxenutbildning utom särskild yrkesinriktad utbildning, dels av sådana timmar inom ungdomsskolan som kommunen inte utnyttjar för att inrätta heltidstjänster och tjänster med minst halvtid i grundskolan eller gymnasieskolan. Enligt vad utskottet inhämtat från utbildningsdepartementet skall därvid som huvudregel gälla att tjänst med anställning vid skolväsendet i kommunen får inrättas om större delen av underlaget finns inom kommunal vuxenutbildning.

I grundskolan och gymnasieskolan anställs lärare bl. a. som extra ordinarie eller extra. Dessutom får lärare anställas som timlärare. Enligt bestämmelserna i 14 kap. 5 § skolstadgan får den som är behörig till extra ordinarie tjänst förordnas på sådan tjänst under villkor dels att anställningen avser minst halv tjänstgöring, dels att tjänstgöringen kan beräknas vara *från termins början och till terminens slut*. Den som innehar extra ordinarie eller extra tjänst som lärare åtnjuter sociala förmåner enligt reglerna i allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST). Timlärare erhåller inte sådana förmåner.

I motionen 1975:363 erinras om skolstadgans bestämmelser beträffande inrättande av tjänst. Enligt dessa bestämmelser får för t. ex. särskild yrkesinriktad utbildning inom den kommunala vuxenutbildningen och gymnasieskolans kortare specialkurser där timunderlaget för tjänst kan variera från termin till termin inrättas tjänst när tjänstgöringen kan beräknas vara minst en termin. Med hänvisning till att den i propositionen föreslagna regeln för inrättande av tjänst kan förväntas få en viss effekt liknande den som den tidigare föreslagna 35-procentsregeln och inte bedömdes som nödvändig när ett tjänsteorganisationsförslag för den kommunala vuxenutbildningen lämnades till 1974 års riksdag föreslår motionärerna den modifieringen av tjänsteförslaget att skolstyrelse får rätt att inrätta extra och extra ordinarie tjänst som lärare med anställning vid skolväsendet i kommun när tjänstgöring kan förutses under *halvt redovisningsår*. Om detta inte blir

möjligt, hävdar motionärerna, kommer de som arbetar inom den kommunala vuxenutbildningen i en sämre situation än de andra lärarna i kommunen när principerna i lagen om anställningsskydd skall tillämpas.

Inom den kommunala vuxenutbildningen kan timunderlaget i högre grad än i ungdomsskolan variera från termin till termin. Även om detta förhållande skapar viss osäkerhet om undervisningsunderlagets varaktighet inom kommunal vuxenutbildning utgör detta enligt utskottets mening inte ett tillräckligt skäl för att för ifrågavarande tjänster frångå de regler som tillämpas för inrättande av exempelvis extra ordinarie tjänst inom ungdomsskolan. Utskottet anser således att för inrättande av extra och extra ordinarie tjänst för lärare inom kommuns skolväsende endast bör fordras att tjänstgöring kan förutses för halvt redovisningsår. Genom de nya tjänsterna med anställning i skolväsendet kommer undervisningssituationen i den kommunala vuxenutbildningen att stabiliseras och anställningsskyddet öka för de timlärare som erhåller sådan tjänst. I de fall tjänsteunderlag inte kan förutses för halvt redovisningsår sker ingen ändring av de anställningsförhållanden som lärarna i den kommunala vuxenutbildningen för närvarande har.

Osäkerheten om undervisningsunderlagets varaktighet inom den kommunala vuxenutbildningen är bl. a. en följd av hur studerande efterfrågar olika slag av utbildning. Det är enligt utskottets mening angeläget att denna efterfrågan så långt möjligt tillgodoses. Mot denna bakgrund anser utskottet att effekterna av den nya tjänsteorganisationen med hänsynstagande till studerandes möjligheter att få den utbildning de önskar bör följas med uppmärksamhet av skolmyndigheterna.

Vad som i övrigt anförts beträffande de nya tjänsterna vid skolväsendet i kommun föranleder inte något utskottets uttalande.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen med anledning av propositionen 1975:1 och motionen 1975:363 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført om riktlinjer i fråga om tjänster vid skolväsendet i kommun.

Arvodestjänster som huvudlärare och institutionsföreståndare vid de särskilda skolenheterna för kommunal vuxenutbildning bör enligt motionen 1975:820 snarast inrättas.

Utskottet har erfårit att systemet med huvudlärare och institutionsföreståndare kommer att prövas generellt vid beredningen av de förslag som utredningen om skolans inre arbete lämnat. Förslagen remissbehandlas för närvarande. Med hänvisning härtill anser utskottet att yrkandet i motionen 1975:820 inte påkallar någon riksdagens åtgärd.

I budgetpropositionen redovisas två förslag till statsbidragsreform inom den kommunala vuxenutbildningen. Det ena förslaget har lagts fram av skolöverstyrelsen (SÖ) och det andra av kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX). Av propositionen framgår att föredragande statsrådet avser föreslå

regeringen att SÖ:s förslag överlämnas till SVUX för övervägande tillsammans med de delar av remissyttrandena över SVUX som berör frågan om ändrat statsbidrag.

I motionen 1975:1389 framförs yrkande om att grundskolekurser skall kunna inrättas inom kommunal vuxenutbildning om antalet deltagare bedöms varaktigt uppgå till lägst åtta mot nu i regel lägst tolv.

Nuvarande särskilda bestämmelser om lägre antal kursdeltagare avser stödområde och i övrigt orter med skiftarbetare. Försöket har tillkommit i syfte att åstadkomma en jämnare fördelning av möjligheterna till kommunal vuxenutbildning. Frågan om ett förändrat system för resursanvisning till kommunal vuxenutbildning behandlas av SVUX. I avvaktan på förslag från SVUX i denna del är utskottet inte berett tillstyrka yrkandet i motionen 1975:1389.

Förslaget till statsbudget upptar inte något anslag till kurser i svenska för utländska studerande. I motionen 1975:361 hemställs att riksdagen beslutar att under anslagsrubriken Vissa kurser för utländska studerande för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 1 500 000 kr. med motsvarande minskning av förevarande anslag. Motionärerna anholder vidare att frågan om utbildning i svenska för utländska studerande snarast utreds.

I propositionen 1974:1 anmälde föredragande statsrådet att i annat sammanhang skulle uppdras åt skolöverstyrelsen att i samråd med universitetskanslersämbetet vidta sådana förberedelser att en avveckling av ifrågavarande kursverksamhet vid universiteten blev möjlig vid utgången av budgetåret 1974/75. Riksdagen hade intet att erinra häremot (UbU 1974:13, rskr 1974:121).

Kompetenskommittén avgav år 1974 sitt betänkande Om behörighet och antagning till högskolan (SOU 1974:71). När det gäller den nu aktuella frågan om kurser för utländska studerande ansåg kommittén att viss utbildning borde kunna ges inom ramen för kommunal vuxenutbildning. Kompetenskommittén ansåg emellertid samtidigt att det vore olyckligt att avskaffa all utbildning i svenska för utländska studerande inom högskoleutbildningen. Åtskilliga gäststuderande har, framhöll kommittén, behov av en fackspråkligt inriktad utbildning i svenska (s. 45).

Internationaliseringsutredningen har lagt fram förslag beträffande bl. a. svenskundervisning för utländska studerande (Utbildningens internationalisering; UKÄ-Rapport 1974:21). Remisstiden för detta betänkande går ut den 15 april 1975. Enligt utredningen vore det dels i strid mot internationaliseringssträvandena, dels från praktisk synpunkt olämpligt att avskaffa all utbildning i svenska vid universiteten för utländska studerande, därför att bl. a. de gäststuderande har behov av att i Sverige under kort tid effektivt kunna bedriva universitetsstudier av bestämt slag (s. 155–156).

Antalet studerande som deltar i den aktuella svenskundervisningen är

ca 1 200 per år. Ungefär hälften av dessa studerande utgörs av gäststuderande som vistas i Sverige en kortare tid för att sedan återvända till sina respektive hemländer. En del av dessa studerande följer speciella studie- eller forskningsprogram vid universiteten, vilka program oftast löper parallellt med svenskundervisningen. Till denna kategori hör också Svenska institutets gäst- och utbytesstipendiater (drygt 300 per år) samt studerande från bl. a. u-länderna som valt att bedriva studier i Sverige i dess egenskap av ett neutralt land.

Enligt utskottets uppfattning har sedan riksdagsbehandlingen förra året en ny situation uppkommit i och med att skolöverstyrelsen den 20 juni 1974 redovisade sitt nyssnämnda uppdrag att förbereda en avveckling av ifrågavarande kursverksamhet. I samråd med universitetskanslersämbetet anförde nämligen skolöverstyrelsen bl. a. följande: "Beskaffenheten av ifrågavarande kursverksamhet gör det nödvändigt att alla förändringar i dess organisatoriska ställning grundas på omsorgsfulla förberedelser. Konsekvenserna måste noga inventeras. Särskilt bör uppmärksammas att svenskkurserna för utländska studerande vid universiteten i vissa fall är en grundläggande förutsättning för att ett internationellt studerandeutbyte med Sverige som deltagande part skall vara möjligt. En avveckling av den nuvarande kursverksamheten enligt Kungl. Maj:ts uppdrag måste följaktligen genomföras i former som garanterar att inte förutsättningarna för studerandeutbytet försämras.

Det kan väntas att såväl den inom UKÄ verksamma internationaliseringsutredningen som kompetenskommittén kommer att lägga fram förslag som berör kursverksamheten i svenska vid universiteten i vitala delar. Internationaliseringsutredningen kommer att behandla hithörande frågor i två sammanhang, nämligen i anslutning till dels vissa förslag om internationellt studerande- och lärarutbyte, dels sitt förslag att fackspråkliga kurser skall införas vid universiteten. Kompetenskommittén har bl. a. att klarlägga behörighetskraven för utländska studerande, inbegripet fordringarna på kunskaper i svenska.

De båda ämbetsverkens gemensamma slutsats av dessa omständigheter är att de förändringar i denna kursverksamhets ställning och arbetsvillkor, som är uppenbart behövliga, bör anstå. Materialet från de båda nämnda utredningarna kommer att ge en avsevärt fastare grund för bedömningen av i vilket eller vilka sammanhang denna kursverksamhet bör inplaceras. Ämbetsverken avser att återkomma till denna fråga vid remissbehandlingen av ifrågavarande betänkanden.

UKÄ kommer att i sina petita föreslå – i samråd med SÖ – att anslaget E 32 Vissa kurser för utländska studerande uppförs i riksstaten även för budgetåret 1975/76."

Universitetskanslersämbetet har i anslagsframställningen för budgetåret 1975/76 under den oförändrade anslagsrubriken Vissa kurser för utländska studerande föreslagit medelsanvisning även för budgetåret 1975/76.

Under hänvisning till den nya situation som uppstått föreslår utskottet,

med bifall till motionen 1975:361 yrkandena 1 och 2, att för budgetåret 1975/76 under littera E till *Vissa kurser för utländska studerande* anvisas ett förslagsanslag av 1 500 000 kr. och under littera G till *Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna* ett förslagsanslag av 163 500 000 kr. I vad gäller den aktuella utbildningsfrågan har internationaliseringsutredningen förutsatt fortsatta överväganden med olika intressenter, t. ex. invandrarverket, Svenska institutet, de utländska studenterna själva samt språklig expertis. Utskottet utgår från att universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen efter remissbehandlingen av internationaliseringsutredningens betänkande återkommer till regeringen med förslag i denna fråga. Med hänvisning till det anförda anser utskottet att yrkandet 3 i motionen 1975:361 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Regeringens under förevarande anslagsrubrik i övrigt redovisade förslag föranleder inte någon erinran från utskottets sida, varför utskottet tillstyrker desamma.

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen med anledning av propositionen 1975:1 och motionen 1975:363 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om riktlinjer i fråga om tjänster vid skolväsendet i kommun,
2. att riksdagen beträffande inrättande av arvodestjänster som huvudlärare och institutionsföreståndare avslår motionen 1975:820,
3. att riksdagen beträffande inrättande av kurs inom kommunal vuxenutbildning avslår motionen 1975:1389,
4. att riksdagen beträffande en utredning avslår motionen 1975:361 yrkandet 3,
5. att riksdagen med bifall till motionen 1975:361 yrkandet 1 under littera E till *Vissa kurser för utländska studerande* för budgetåret 1975/76 anvisar ett förslagsanslag av 1 500 000 kr.,
6. att riksdagen med anledning av propositionen 1975:1 och med bifall till motionen 1975:361 yrkandet 2 till *Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna* för budgetåret 1975/76 anvisar ett förslagsanslag av 163 500 000 kr.

Stockholm den 18 mars 1975

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Wiklund (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), herr Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), fru Lantz (vpk), fröken Rogestam (c), herrar Hagberg i Örebro (s), Jonsson i Alingsås (fp) och fru Ekelund (c).

Reservationer

1. beträffande *arvodestjänster som huvudlärare och institutionsföreståndare vid särskilda skolenheter för kommunal vuxenutbildning* av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar "Utskottet har" och slutar "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Även om systemet med huvudlärare och institutionsföreståndare avses bli prövat vid beredningen av de förslag som utredningen om skolans inre arbete (SIA) lämnat, har SIA:s förslag om en omvärdering av systemet med huvudlärare och institutionsföreståndare enligt utskottets mening inte relevans när det gäller de särskilda skolenheterna för kommunal vuxenutbildning. Dessa skolenheters arbetsformer har ringa likhet med grundskolans. Erfarenheterna visar klart att det vid dessa särskilda skolenheter finns behov av den pedagogiska förstärkning som huvudlärare och institutionsföreståndare utgör. Arvodestjänster av här nämnt slag bör med bifall till motionen 1975:820 snarast inrättas vid de särskilda skolenheterna för kommunal vuxenutbildning.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen beträffande inrättande av arvodestjänster som huvudlärare och institutionsföreståndare vid särskilda skolenheter för kommunal vuxenutbildning med bifall till motionen 1975:820 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. beträffande *inrättande av kurs inom kommunal vuxenutbildning* av herrar Elmstedt (c), Johansson i Skärstad (c), fröken Rogestam (c), herr Jonsson i Alingsås (fp) och fru Ekelund (c) som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar "Nuvarande särskilda" och slutar "motionen 1975:1389" bort ha följande lydelse:

Kommunerna bör få rätt att inrätta grundskolekurser, om det bedöms varaktigt finnas lägst åtta deltagare i kurs. En sådan åtgärd kommer att medverka till att mindre orter, som för närvarande ej kan tillgodose invånarnas utbildningsbehov på grund av otillräckligt deltagarantal, kan ge bättre vuxenutbildningsservice. Den ofta uttalade förhoppningen om en bättre regional spridning av vuxenutbildningen bör kunna infrias genom en sådan åtgärd. Utskottet tillstyrker alltså motionen 1975:1389.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen beträffande inrättande av kurs inom kommunal vuxenutbildning med bifall till motionen 1975:1389 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

